

Đình Thới Bình - Tân An – một hiện tượng tín ngưỡng độc đáo

Tạ Đức Tú

Đình thần Thới Bình và Tân An, đường Nguyễn Bình Khiêm, TP. Cần Thơ

Ảnh: Tô Vũ

1. Bách khoa toàn thư định nghĩa: “Tín ngưỡng là niềm tin tuyệt đối, không chứng minh (không dựa trên các tài liệu khoa học và thực tiễn), vào sự tồn tại thực tế của những bản chất siêu nhiên (thần thánh). Tín ngưỡng là đặc điểm chủ yếu của ý thức tôn giáo và giữ vị trí trung tâm trong ý thức đó. Cơ sở khách quan của tín ngưỡng là những lực lượng xã hội và tự nhiên thống trị con

người. Trong ý thức tôn giáo, những lực lượng đó mang hình thức siêu nhiên và trở thành đối tượng của tín ngưỡng. Vì vậy, tín ngưỡng (niềm tin tôn giáo) đối lập với tri thức khoa học”⁽¹⁾.

Về nội dung tín ngưỡng, Phạm Thái Việt trong *Đại cương về văn hoá Việt Nam* cho rằng ở Việt Nam có bốn tín ngưỡng cơ bản là *phồn thực, thờ thành hoàng, thờ mẫu và*

thờ cúng tổ tiên.

Lê Văn Chường trong *Cơ sở văn hoá Việt Nam* cho rằng tín ngưỡng cổ truyền Việt Nam bao gồm *tín ngưỡng phồn thực, thờ cúng tổ tiên, thờ thần.* Tín ngưỡng thờ thần được tác giả phân loại cụ thể, bao gồm:

- *Thần tại gia:* Thổ công, Tiên sư, Thần tài;

- *Thần ở nơi công cộng:* Thành hoàng, các thần ở đình và các nhân thần ở

đền: Hùng Vương, Thánh Gióng, Hai Bà Trưng, Lý Thường Kiệt, Trần Hưng Đạo, thần núi Tản Viên, thần sông Tô Lịch, mẫu Liễu Hạnh (miền Bắc), Bà Đen, Bà Chúa Xứ (miền Nam)⁽²⁾.

Như vậy, tín ngưỡng Thành hoàng là thờ Thần ở nơi công cộng. Cụ thể ở đây là đình làng. Ngày xưa, mỗi làng được hình thành thường lập đình thờ Thần bảo vệ, phù hộ cho làng, gọi là Bốn cảnh thành hoàng.

2. Trong nội ô quận Ninh Kiều, thành phố Cần Thơ có hai làng lập đình được sắc phong dưới triều vua Tự Đức nhà Nguyễn là đình Thới Bình và đình Tân An (hai làng chính là sở lý của huyện Phong Phú, tỉnh An Giang thời Nam Kỳ lục tỉnh). Đình thần Thới Bình tọa lạc bên bờ rạch Cái Khế, hiện nay là đường Nguyễn Bình Khiêm, phường Cái Khế. Đình thần Tân An bên bờ sông Cần Thơ, nay là đường Tâm Vu, phường Xuân Khánh⁽³⁾. Mỗi đình thờ một Thành hoàng, có sắc Thần và Ban quản lý riêng lo việc tế tự.

Hiện nay, đình Thới Bình – Tân An thờ chung “Nhị vị Linh Thần” tại bàn thờ chính với hai lư hương, hai linh vị, hai

tráp đựng sắc Thần ở gian chính điện. Theo sự khảo sát được của chúng tôi, hiện nay việc thờ cùng lúc hai Thần kèm hai sắc thì chỉ còn ở ngôi đình này. Ngoài bàn thờ Thần với “Nhị vị Linh Thần”; trong đình thờ đủ Tả ban, Hữu ban, Tiền hiền, Hậu hiền; ngoài sân đình có miếu thờ Thần Nông, Ngũ hành như các đình khác. Ngoài ra, bên tả bàn thờ Thần còn có bàn thờ Đốc phủ sứ Nguyễn Thành Trưng với sắc phong đời vua Tự Đức – là người có công đặc biệt trong tôn tạo đình Thới Bình cũng như chăm lo cho dân làng có cuộc sống ấm no thuở ấy. Không những vậy, gian giữa tiền điện còn phối thờ linh tượng bộ Tam thánh gồm Quan Công, Quan Bình, Châu Xương. Bên tả bộ linh tượng là bàn thờ Diêu Trì Kim Mẫu uy nghi. Đây có thể xem là một hiện tượng hỗn dung tín ngưỡng Việt – Hoa độc đáo. Đình Thới Bình – Tân An, không kể các bàn phối thờ, hiện nay có bốn bàn thờ lớn với ba sắc phong còn nguyên vẹn. Một trường hợp hi hữu trong tín ngưỡng Thành hoàng ở Việt Nam.

Nguyên đình Tân An nằm trên bờ sông Cần Thơ rộng rãi, nên khi Pháp tái chiếm nước ta vào năm

1945 đã biến nơi đây thành bãi tập kết vũ khí. Không bao lâu sau thì đình bị nổ tan tành (khoảng năm 1946 – 1947). Nhưng may mắn là sắc Thần đựng trong tráp còn nguyên vẹn nên được nhân dân cất giữ, sau đó được đưa lên thờ tạm tại tầng một của nhà việc Tân An (nay là trụ sở của Tòa án nhân dân Quận Ninh Kiều). Cảm thấy việc thờ thần trong cơ quan nhà nước quá bất tiện, nhất là mỗi dịp cúng kỳ yên nên Ban quản lý đình Tân An khi đó quyết định gửi sắc Thần và linh vị sang chùa Ông⁽⁴⁾ (ở góc đường Quang Trung và Nguyễn Thị Minh Khai) thờ phụng cho trang trọng và cũng tiện để bà con khu vực nội thị chiêm bái. Nhưng an vị chưa lâu thì ngôi chùa Ông này bị giải tỏa để xây cầu Quang Trung, nên sắc Thần và linh vị lại một lần nữa phải dời chỗ. Lần này là đình Thới Bình. Thời gian gửi được ông Nguyễn Văn Lượng – trưởng ban quản lý đình Thới Bình hiện nay, năm nay 81 tuổi – xác định là năm 1985. Do vậy mà gian thờ chính đình Thới Bình có hai Thần cùng ngự trên một bàn thờ, không phân biệt chủ khách. Để nhân dân cúng bái khẩn vái đầy đủ và đúng, Ban

quản lý đình khi đó đã có sáng kiến làm một bảng ghi bốn chữ “Nhị vị linh Thần” đặt ngay trước lư hương, giữa bàn thờ. Đồng thời, để người dân hai làng Thới Bình, Tân An (nay là nội ô quận Ninh Kiều) biết rõ Thành hoàng của làng mình cùng được thờ ở đây, Ban quản lý đình Thới Bình quyết định đổi tên thành đình Thới Bình – Tân An⁽⁵⁾.

Linh tượng Tam thánh và Diêu Trì Kim Mẫu là đối tượng thờ chính tại chùa Ông đã nói ở trên cũng được gửi thờ tại đình Thới Bình khi ngôi chùa chính thức bị giải toả. Có lẽ do đã có một chùa Ông (Quảng Triệu hội quán) rất khang trang ở bến Ninh Kiều nên cộng đồng người Hoa không khôi phục lại nơi thờ linh tượng Tam Thánh này. Hơn nữa, ngay trong lòng chợ sắt Cần Thơ, đường Ngô Đức Kế, phường An Lạc – nơi có đông đồng bào người Hoa định cư, mua bán – đã có một ngôi chùa Bà (Thiên Hoà miếu), đáp ứng cơ bản tín ngưỡng thờ thần của cộng đồng người Hoa⁽⁶⁾.

Như vậy, linh tượng Tam Thánh và bàn thờ Kim Mẫu từ khi gửi đi đã không được đón về nên đình Thới Bình tiếp tục thờ tự. Hàng năm, ngoài lễ hạ

điền (10 – 12 tháng 4 âm lịch) và thượng điền (14 – 16 tháng 11 âm lịch) được tổ chức long trọng thì ngày vía Quan Công (23 tháng 6) cũng long trọng không kém.

Hiện tượng gửi thờ từ chùa người Hoa⁽⁷⁾ sang đình người Việt không phải ở đình Thới Bình là trường hợp duy nhất. Tại Sóc Trăng cũng có trường hợp tương tự, đó là đình Thần Xa Mau ở Thị trấn Phú Lộc, huyện Thạnh Trị. Đình Xa Mau thờ Bốn cảnh thành hoàng làng Xa Mau. Trước đó, do chùa Ông tọa lạc trên bờ kênh xáng Phú Lộc bị sạt lở nên được gửi tạm tại đình. Hiện nay, chính điện thờ Bốn cảnh thành hoàng nhưng có đến 6/11 cặp câu đối ở chùa Ông chuyển về. Đình thần Xa Mau khác đình thần Thới Bình – Tân An ở chỗ đã xây riêng một miếu phía trước đình, song song với miếu Ngũ hành để thờ Quan thánh đế quân.

Hiện nay, Ban quản lý đình Tân An mới đã thành lập để xúc tiến xây dựng lại đình khang trang trên địa điểm mới: ngay vòng xoay cồn Cái Khế, đường Lê Lợi, cạnh Diamond Palace Cần Thơ. Dự kiến sẽ hoàn thành vào cuối năm 2015 để rước Bốn cảnh thành hoàng làng

Tân An về thờ. Như vậy, sau gần 70 năm kể từ ngày mất đình gốc, Thành hoàng làng Tân An sẽ có nơi an vị mới khang trang, hiện đại⁽⁸⁾. Trên địa bàn quận Ninh Kiều sẽ có hai đình Thần như trước đây, đáp ứng nhu cầu tín ngưỡng của một bộ phận nhân dân trên địa bàn. Mặt khác, đình Tân An mới được tọa lạc trên một vị trí đẹp, khá đắc địa của Thành phố, sẽ không chỉ phục vụ nhu cầu tín ngưỡng, thu hút khách tham quan mà còn là nơi tổ chức các sự kiện văn hoá mang tính cộng đồng, tín ngưỡng của Quận và Thành phố.

4. Đình Thới Bình – Tân An hiện nay cũng là một trong không nhiều nơi trên địa bàn quận Ninh Kiều còn lưu giữ những câu đối đẹp, khắc chìm trên gỗ tốt. Vì vậy, nhân bài viết này, chúng tôi xin trích dịch một số câu đối hay, có ý nghĩa nhân văn sâu sắc. Mục đích không gì hơn là khơi lại được ít nhiều những gửi gắm của cha ông ta. Nội dung cơ bản của những câu đối này khẳng định sự yên ổn, an vui, sung túc của cõi nhân sinh là do sự chăm chỉ làm lụng, học hành và biết cư xử hoà nhã, mực thước như lời người xưa đã dạy.

- Câu đối bàn thờ thần:

培築功成宇宙
寬洪安黎庶
承筐德厚豐疆
煥發順人民

*Bồi trúc công thành vũ
trụ khoan hồng an lê thứ;
Thừa khuôn đức hậu
phong cương hoán phát
thuận nhân dân.*

Tạm dịch: Công thành
được bồi đắp nhờ sự khoan
hồng của vũ trụ mà yên
ổn trăm họ; Đức dày theo
khuôn [tạo hoá] do nơi đất
đai sáng sủa mà thuận ý
nhân dân.

- Câu đối trên hàng
cột ở cửa trung điện:

禮樂詩書百世
田園成事業
義仁道德一家
富貴永風流

*Lễ nhạc thi thư bách
thế điền viên thành sự
nghiệp;*

*Nghĩa nhân đạo đức
nhất gia phú quý vĩnh
phong lưu.*

Tạm dịch: [Nhờ] lễ
nhạc thi thư⁽⁹⁾ [cùng] nhiều
đời lo việc ruộng vườn
mà thành sự nghiệp; [Do]
nghĩa nhân đạo đức [nên]
toàn gia được giàu sang,
mãi hưởng phong lưu)

- Câu đối trên cột ở

hai bên tiền điện (nay đặt
bàn thờ Bác Hồ):

富壽康寧總是
仁慈成事業

*Quý tài lợi lạc giai do
trung hiếu vĩnh cơ đồ.*

*Phú thọ Khang ninh
tổng thị nhân từ thành sự
nghiệp;*

*Quý tài lợi lạc giai do
trung hiếu vĩnh cơ đồ.*

Tạm dịch: Phú (giàu
có) thọ (tuổi thọ) Khang
(khoẻ mạnh) Ninh (yên
ổn) đều vì lòng nhân từ
mà thành sự nghiệp; Tiền
tài lợi lộc cũng do sự trung
hiếu mà vững cơ đồ).

Chú thích:

(1) <http://bachkhoatoanthu.vass.gov.vn>

(2) Trần Ngọc Thêm trong *Tìm về bản sắc văn hoá Việt Nam* chia nội dung tín ngưỡng Việt Nam thành: 1- tín ngưỡng sùng bái sự sinh sôi nảy nở của tự nhiên và con người (tín ngưỡng phồn thực: thờ cơ quan sinh dục; thờ hành vi giao phối); 2- tín ngưỡng sùng bái tự nhiên: thờ Bà trời – Bà Đất – Bà Nước; các Bà Mây – Mưa – Sấm – Chớp (hình thành “tứ pháp”: pháp vân – pháp vũ – pháp lôi – pháp điện); thờ thần không gian (Ngũ hành nương nương, Ngũ phương chi thần, ngũ đạo chi thần); thờ thần thời gian (Nhị thập hành khiển, Mười hai Bà Mụ); thờ động vật và thực vật; 3- tín ngưỡng sùng bái con người: thờ cúng tổ tiên; thờ thần (Thổ Công, Ông Địa, Thành hoàng); tứ bất tử (Tân Viên, Thánh Gióng, Chử Đồng Tử, Liễu Hạnh).

(3) Lúc chưa bị nổ, mặt tiền đình Tân An hướng ra sông Cần Thơ, trên bờ lúc đó là đường Đông Dương (còn gọi là đường Thuộc Địa). Hiện nay do sạt lở sâu vào đất liền nên không còn vết tích gì của con đường cũng như ngôi đình này. Tuy vậy, khi chúng tôi tiến hành điễn dã quanh khu vực này thì phát hiện phía dưới chân cầu Hưng Lợi hiện nay, ngay sau trụ sở nhà thông tin khu vực trên đường Tâm Vu của phường Hưng Lợi có một ngôi đình nhỏ (4x4m). Ngôi đình này giữa thờ Thần, bên trái, bên phải thờ Tả ban, Hữu ban. Bàn trí đơn sơ, không có khuôn viên (nhà dân ở cả ba mặt, trước sân chính là trụ sở nhà thông tin khu vực). Hỏi bà con xung quanh cũng không xác định được đình này thờ Thần gì và có từ bao giờ. Theo chúng tôi, rất có thể, sau khi đình Tân An bị nổ, một số bà con dựng lại đình chỗ này, nhưng vì thất lạc sắc Thần, lại trải qua thời gian lâu dài không được quan tâm tu bổ, giữ gìn, đình đã bị lấn chiếm tới mức không thể khắc phục được.

(4) Vị trí chùa Ông này ngày nay là chân cầu Quang Trung, trên đường Nguyễn Thị Minh Khai.

(5) Đình chỉ đổi tên, còn về tổ chức gồm Ban quản lý đình và lệ cúng tế vẫn như cũ.

(6) Cộng đồng người Hoa thường sống tập trung trên một khu, lập một chùa Ông và một chùa Bà để làm nơi tín ngưỡng, đồng thời cũng là nơi hội họp sinh hoạt văn hoá cộng đồng.

(7) Đây là cách gọi dân gian, thực ra là miếu.

(8) Đình Tân An mới được xây dựng trên diện tích khoảng 6.000m², kinh phí khoảng 30 tỉ đồng, phần lớn kết cấu đình làm bằng danh mộc của Việt Nam.

(9) Ý nói vun bồi cho việc học hành.